

РЕЦЕНЗІЇ

УДК: 929 Сіцинський: 930

Ю.А. Зінько, А.К. Лисий

ТРЕМБИЦЬКИЙ А. М. ЄВФИМІЙ СІЦІНСЬКИЙ (1859-1937): НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ. ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ: ПП МЕЛЬНИК А.А., 2009. – 300 С.

У статті прорецензовано монографічне дослідження А.М. Трембицького. На широкому архівному та історіографічному матеріалі висвітлено життєвий шлях, наукову та громадську діяльність Євфимія Сіцинського.

Сучасна Поділка поповнилася ще однією цікавою розвідкою. Досліджена в монографії проблема є однією з перших спроб в сучасній українській історичній науці розглянути, осмислити, узагальнити, об'єктивно оцінити, й, зрештою, повернути із забуття відомого українського історика, археолога, краєзнавця, етнографа, мистецтвознавця, бібліографа, музеолога, організатора краєзнавчого руху, громадсько-просвітницького діяча – Євфимія Сіцинського (1859-1937). Все своє свідоме життя він присвятив відданому служінню людям, ґрунтовному вивченню й популяризації маловідомих аспектів історії та культури України і рідного Поділля.

Історико-краєзнавчі дослідження на Поділлі, що в 80-ті рр. ХІХ - початку ХХ ст. опинилися у центрі ідеологічного протистояння православної і католицької конфесій, боротьби за сферу впливу в Правобережній Україні русифікаторів і полонізаторів, все ж слугували патріотичним цілям українського національного відродження. Всі дослідники подільського краю поділилися на провідників русифікаторської політики і переслідуваних владою діячів українського національного відродження руху. До останніх відноситься і Є. Сіцинський, який відіграв визначну роль у становленні та розвитку науково-краєзнавчого руху, організації регіональних історико-краєзнавчих досліджень. Значна творча спадщина Євфимія Йосиповича, громадсько-просвітницька діяльність співзвучні нашому часу, варті вивчення, зрозуміння, належного визнання та використання нинішнім і прийдешніми поколіннями.

В монографії обґрунтовано основні періоди його життєвого і творчого шляхів, які за біографічними циклами (перший «Кам'янецький» (1870-1881); перший «Київський» (1881-1885); «Бахмутський» (1886-1889); другий або головний «Кам'янецький» (1889-1931), який умовно поділено на два етапи: перший (1889-1917) і другий (1917-1931); другий «Київський» (1931-1933); третій або заключний «Кам'янецький» (1934-1937) характеризують концептуальні засади його світогляду, залежно від науково-дослідницького, педагогічного, громадсько-просвітницького і релігійно-церковного напрямів суспільної діяльності. А також визначено і узагальнено відомі й введено в науковий обіг нові матеріали та малоз'ясовані факти біографії Євфимія Йосиповича Сіцинського.

Участь Є.Сіцинського в організації та проведенні разом з В. Антоновичем, М. Рудинським та іншими знаними українськими вченими археологічних досліджень городиш й поселень у межиріччі Середнього Дністра і Південного Бугу від неоліту до доби середньовіччя, давньоруської літописної Бакоти, складання й видання «Археологической карты Подольской губернии», яка не втратила своєї актуальності до нині, видання праць з археології краю «Раскопки древнего скельного монастыря в с. Бакота Ушицкого уезда», «Раскопки Бакотского монастырища в 1892 году», «Знахідки палеоліту і неоліту на Кам'яничині», «Розшуки трипільської культури на Кам'яничині», «Скрипкові гроби», «Матеріали до археології Західного Поділля» та інших. А також активна участь в роботі ІV, ІХ-ХІV Всеросійських археологічних з'їздів, членство у ВУАН, пропозиції ВУАН (1928) стати відповідальним уповноваженим ВУАНу на території Вінничини і Могилвщини, участь в підготовчому комітеті першого Всеукраїнського археологічного з'їзду (1929), компонування ним археологічних колекцій в Кам'янець-Подільському історико-археологічному музеї є свідченням того, що Є.Сіцинський сформувався як знаний український вчений археолог.

Членство Є. Сіцинського в Церковно-археологічному та історичному товаристві при Київській духовній академії (1888-1918), Історичному товаристві Нестора-літописця при Київському університеті (1896-1918), Українському науковому товаристві в Києві (1906-1918), Товаристві подільських природодослідників і любителів природи (1911-1916), Київському

товаристві старожитностей і мистецтва (1896-1918), Науковому товариству імені Т. Шевченка (1899-1937), Московському археологічному товаристві (1902-1918), Кам'янець-Подільському науковому при ВУАН товаристві (1925-1929) та багатьох інших є характерним визнанням його творчої діяльності українською національною елітою того часу.

Наприкінці XIX – початку XX ст. під впливом В. Антоновича, М. Петрова і М. Грушевського, цих визначних представників національно-культурного відродження в Україні, Є.Сіцинський зумів вийти за межі регіональності, поступово відмовитися від суто місцевого вивчення Поділля, досліджував історію і культуру багатьох регіонів України та пропагував це у своїх працях.

Джерельна база, невід'ємна і вартісна складова, всіх видрукованих ним понад 300 наукових історико-краєзнавчих і народознавчих праць, в т.ч. бібліографічні праці «Хронологический список трудов д-ра Й. Ролле», «Указатель Подольских епархиальных ведомостей. 1862-1905» та статей-оглядів на сотні публікацій, присвячених археології, історії, культурі, релігії, мистецтву, архітектурі, етнографії України і Поділля, надала можливість визначити його наукові інтереси як знаного джерелознавця-археографа та історіографа, котрий гідно прислужився розбудові і вдосконаленню джерелознавчої та історіографічної бази досліджень для історичної та етнографічної науки України та її теренів. Під їх впливом науковець сформувався, як відомий і авторитетний український вчений, дослідник історії та культури України, організатор краєзнавчих і регіональних досліджень, провідний науково-громадський і просвітницький діяч України.

Поклавши в основу усіх своїх значних історико-краєзнавчих праць відображення складних процесів історико-культурного, соціально-економічного і політичного життя України XV - початку XX ст., Є.Сіцинський створив достовірні й об'єктивні описи поселень та загальну історію Подільського краю. Вони базувалися на архівних та раритетних документальних джерелах, особистих дослідженнях і відзначалися достовірністю викладеного матеріалу. З-поміж його понад 200 поділлязнавчих праць, які стали цінним здобутком української історіографії, вагоме місце посідає «Город Каменец-Подольский», яка й досі є цінною для дослідження цього міста, а також «Приходы и церкви Подольской епархии», «Материалы для истории цехов Подолии», «Нариси історії Поділля», «Оборонні замки Західного Поділля XIV-XVII ст.», «Храмы города Бара Могилевского уезда», «Подольские типографии и их издания», рукописи «Смотрицький замок» та інші, що слугують вартісним джерелом для сучасних регіональних історико-краєзнавчих досліджень різних теренів подільського краю.

В історіографії творчості Є.Сіцинського його вбачали тільки як батька історії Поділля, відомого поділлязнавця. Дослідження його значного наукового доробку переконливо доводить, що він був знавцем і дослідником майже всіх регіонів України й, таким чином, його потрібно визнати як непересічного вченого-історика України. Йому належить 36 рукописів, книг та статей про різні регіони України й 1164 оглядів, статей-рецензій на історичні й народознавчі праці про її минуле, вміщені у «Львівському науковому віснику», «Записках НТШ». Серед них – «Церковно-иерархические отношения Подолии к Киевской и Галицкой митрополиям», «Местечко Брусилев Киевской губернии», «Прикарпатская Русь», «Болоховское княжество (1150-1257)», «З історії взаємовідношень Поділля і Угорської України» та інші.

В монографії систематизовано педагогічну і церковну діяльність протоієрея Є.Й. Сіцинського, який викладаючи у навчальних закладах Поділля, виголошуючи публічні лекції з минувшини краю, оприлюднюючи в російсько-україномовній періодиці численні праці, статті й рецензії про становлення і діяльність навчальних духовних закладів багатьох регіонів України, беручи активну участь у заснуванні історичного музею, бібліотек, благодійних і церковних товариств, перетворив свій дім у Кам'янці-Подільському в осередок спілкування і співпраці творчої інтелігенції. Вчений сформувався як відомий науково-культурний, просвітницький, церковно-релігійний діяч України, зробив чимало для збереження історичної спадщини і поширення культурно-освітніх знань.

Активна участь в організації та проведенні досліджень національних ознак багатовікового українського мистецтва професійного і талановитого етнолога Є.Й. Сіцинського, сприяла створенню ним значної кількості об'єктивних і точних описів народних традицій, звичаїв та уявлень про потойбічний світ, смерть, народження і шлюб. Так, його праці «Сближение смерти с рождением и браком в народной поэзии», «Народное воззрение на праздник Пасхи», «Народные образы и представления о смерти», «Народные образы и представления о загробной смерти» та інші допомагають нам замислитися над своїми вчинками, усвідомити їх, оцінити докільля та

пізнати все те, що властиве нашому українському народу. Вчений видав цінну працю «Набожные песни в честь Тывровской иконы Божией Матери» та залишив рукописи зібраних ним народних, весільних, лірницьких і весняних обрядових пісень, обрядів весілля, родин і хрестин, які мають велике наукове етнографічне значення і є вагомим внеском в українську фольклористику, дають цінний матеріал для вивчення побуту, діалектичних особливостей мови подолян, їх суспільно-культурних і духовних рис.

Праці вченого з українського сакрального мистецтва «Роспись церкви в южно-русском етиле», «Южнорусское церковное зодчество», «Иконы художника В.А. Тропинина в церкви с. Кукавка Могилевского уезда», «Исчезающий тип деревянных церквей Подолии», «Характерные черты древних церквей Подолии», а також авторські конспекти лекції про українське мистецтво, конспекти з історії всесвітнього мистецтва та мистецтва Русі, Росії, України та десятки оглядів поточної мистецтвознавчої літератури, присвяченої іконопису, давньому церковному зодчеству, древньому стінопису, підкреслюють особливості українського церковного малярства, відзначають саме український стиль, і досі залишаються невичерпним джерелом для українського мистецтвознавства. Зібрана великими зусиллями Є.Й. Сіцинського цінна колекція зразків подільських вишивок і писанок, видання праць «Пасхальные «писанки», «Пасхальные народные писанки» та багато інших сприяли відображенню мистецького генія українського народу. Зібраний дослідником значний матеріал надав змогу українським мистецтвознавцям ставити питання про самобутність, про історію, вплив та його взаємозв'язок з мистецтвом інших країн, а також визнати Є. Сіцинського як вченого-мистецтвознавця. Його етнологічні праці «Семейная жизнь в Подолии в 1-ой половине XVIII в», «В Подолии назад тому два с половиной века», «У великодню ніч» а інші дозволяють значно розширити знання про українців, багатство і розмаїття їх культури, повніше усвідомити і збагнути, що у дуже складних і несприятливих умовах історичного буття, вони завжди зберігали свою самобутність і невичерпну творчу силу, без чого неможливе усвідомлення національної гідності і приналежності до народу.

У монографії висвітлено співпрацю і стосунки Євфимія Йосиповича з тогочасними українськими вченими і краєзнавцями на тлі регіонального дослідження історії та культури України, його внесок у розвиток справи українізації культурно-освітнього, церковно-релігійного життя і становлення Української Автокефальної Православної Церкви. Протоієрей Є.Сіцинський, своєю особливою заслугою як український культурно-просвітницький діяч, відстоював власну українську культуру, релігію, мову, національну самобутність, українські національні православні культурні обряди, звичаї і традиції. Він домагався від духовної влади українізації богослужіння, запровадження вивчення у всіх духовних навчальних закладах краю української мови і літератури, історії України і Поділля. Створював українські просвітницькі братства і товариства, брав участь в Комісії з перекладу Четвероевангелія українською мовою Пилипа Морачевського та реалізації важливого національно-культурного і церковно-релігійного проекту з перекладу Святого Письма на українську мову. Виступав як активний діяч українського церковного відродження, викладав на богословському факультеті в Українському державному університеті, був членом Кирило-Мефодіївського братства, рішуче ставав на оборону соборності України та автокефалії її церкви.

Виданні упродовж 1881-1934 рр. Є.Й. Сіцинським численні наукові, краєзнавчі й народознавчі праці написані ним з винятковою майстерністю і правдивістю у зображенні історії та культури України і Поділля зокрема, не втратили своєї актуальності й досі і є цінним надбанням та джерелом для сучасної історичної науки. В них сконцентровано величезний за обсягом й, почасти, унікальний фактичний матеріал про минуле України та її регіонів, а подані об'єктивні описи історії й культури України є цінним надбанням для науки й заслуговують в ХХІ ст. на їх перевидання у вигляді окремих книг або томів вибраних творів ученого українською мовою для загалу шанувальників та інших зацікавлених категорій читачів, адже все своє свідоме життя він присвятив справі вивчення й збереження пам'яток історії та культури українського народу. Його творчий доробок заслуговує на увагу й глибоке дослідження, а щира любов вченого і просвітителя до народу та його історії є прекрасним зразком для наслідування сучасними науковцями, істориками та краєзнавцями.

Sinko Y.A., Lusuy A.C. TREMBITSKY Y A.M. E. SITSINSKY (1859-1937): SCIENTIFIC AND PUBLIC ACTIVITY. KHMELNITSKY: PP MELNIKOV AA, 2009. - 300 P.

The article reviewed by monographic study of Trembitsky AM. On the archival and historiographical materials of the life, scientific and social activities of Yevfimiya Sitsinsky.